

Aanbevelingen van de Commissie Decentrale Toelating

1 Inleiding

Bij de wet van 3 april 1999, Staatsblad 1999 (nr. 170) werd een nieuw experimenteel stelsel van toelating in het hoger onderwijs vastgesteld, met belangrijke veranderingen in de regeling van de toelating tot de numerus fixusopleidingen bij universiteiten en hogescholen. Daarbij werd het vigerende stelsel van gewogen loting vervangen door een systeem waarbij de instellingen een groot deel van de studenten zelf mogen toelaten. Het gaat om maximaal de helft van de plaatsen minus degenen die een acht of hoger hebben gehaald (die worden direct toegelaten). Voor de andere helft van de plaatsen wordt nog steeds geloot. De instellingen mogen hun eigen criteria hanteren. De regeling is bedoeld voor gegadigden met een bijzondere inzet, motivatie of specifiek talent. De criteria mogen per opleiding verschillend zijn en in de praktijk blijkt dat ook het geval.

De wet beoogt vooral het vergroten van de maatschappelijke acceptatie van de selectiebeslissingen in het hoger onderwijs door aankomende studenten meer invloed op hun eigen toelating te geven. Daarnaast biedt zij de mogelijkheid gedurende een experimentele fase ervaring op te doen met nieuwe vormen van toelating door de instellingen zelf. Het experiment wordt drie jaar na aanvang geëvalueerd.

Deze samenvatting beschrijft ervaringen met de evaluatie van decentrale toelating gedurende drie achtereenvolgende studie jaren (2000 t/m 2002). Daarbij is nagegaan in hoeverre de doelstelling van de wet – een toename van de invloed op de toelatingkans door studenten – is gerealiseerd en wat hiervan mogelijk onbedoelde effecten zijn. Voorts is de mening van betrokkenen geïnventariseerd over de wijze waarop decentrale toelating zich in de toekomst dient te ontwikkelen. De ervaringen met de werking van de wet zijn in het tweede deel van de samenvatting opgenomen. De aanbevelingen voor een toekomstig stelsel volgen hieronder.

2 Naar een toekomstig stelsel van decentrale toelating

De commissie is van oordeel dat twee afwegingen over een toekomstig stelsel van toelating in het hoger onderwijs in het bijzonder centraal staan: centrale of decentrale toelating en loten of niet loten.

De eerste fundamentele vraag is of de overheid centraal moet blijven toelaten. Hier is de vraag aan de orde wie straks verantwoordelijk is voor het toelatingsproces: de overheid of de instelling? Daarbij speelt de vraag of het Nederlandse hoger onderwijs met het huidige toelatingsstelsel voldoende geëquipeerd is om op belangrijke ontwikkelingen (diversiteit, competentiegerichtheid, kenniseconomie, open onderwijsmarkt) te kunnen inspelen. Welke veranderingen dienen er plaats te vinden in dit toelatingsstelsel en welke rol speelt de overheid daarbij?

De tweede fundamentele vraag gaat over de selectiemethode. De vraag die zich hier aandient is: loten of niet loten? Anders geformuleerd: gebruiken we uitsluitend selectiemechanismen die persoonlijke eigenschappen in de afweging betrekken of niet. Op centraal niveau is loting op dit moment de enig toegestane selectiemethodiek en op decentraal niveau past loting niet in de 'lot in eigen hand gedachte'.

Dient loting in de toekomst als verplichte selectiemethodiek te blijven bestaan voor de verdeling van een deel van de plaatsen bij opleidingen met een inschrijvingsbeperking of moet het worden vervangen worden door andere selectiemechanismen? Is selectie alleen aan de orde bij opleidingen met een inschrijvingsbeperking?

3 Opties voor een toekomstig toelatingsstelsel

Globaal dienen zich vier basisvarianten aan voor de toelating in het hoger onderwijs:

- š een centraal systeem met loting als toelatingsmethodiek;
- š een centraal systeem met meer persoonlijk gerichte andere selectiecriteria als toelatingsmethodiek;
- š een decentraal systeem met loting als toelatingsmethodiek;
- š een decentraal systeem met meer persoonlijke criteria als toelatingsmethodiek.

Voor terugkeer naar een centraal stelsel met loting als enige selectiemethodiek bieden noch het evaluatierapport noch ontwikkelingen in de context, noch de opvattingen van betrokkenen veel aanknopingspunten. Het heeft hoofdzakelijk administratieve voordelen, maar leidt niet tot meer 'lot in eigen hand'. In een dergelijk stelsel ontbreekt de directe relatie tussen instelling en aankomende student en het mist mogelijkheden om in te spelen op belangrijke ontwikkelingen en de individuele behoeften van instellingen en aankomende studenten. Het past steeds minder in een overheidsbeleid dat uitgaat van eigen autonome instellingsverantwoordelijkheid.

Een centraal systeem dat persoonlijke eigenschappen als inzet, motivatie of specifiek talent in de afweging betreft kan wellicht meer dan de vorige optie, mogelijkheden bieden het lot in eigen hand te nemen. Waarschijnlijk zal het zeer arbeidsintensief en gecompliceerd zijn en daardoor moeilijk te realiseren. Ook hier ontbreekt de directe relatie tussen instelling en aankomende student en mist men de mogelijkheid flexibel en slagvaardigheid om in te spelen op ontwikkelingen en individuele behoeften van instellingen en studenten. Ook dit stelsel gaat niet uit van volwaardige eigen instellingsverantwoordelijkheid.

Een decentraal stelsel met loting als toelatingsmethodiek is objectief, administratief gemakkelijk te hanteren, levert voor de instelling maar weinig bestuurslasten op en gaat uit van eigen verantwoordelijkheid voor de instroom. Om dat het geen onderscheidt maakt tussen persoonlijke eigenschappen is het minder geschikt om studenten meer invloed op hun eigen toelating te geven. Een eigen profielbeleid of doelgroepenbeleid kan een instelling met deze methodiek nauwelijks voeren. Evenmin zal ze kunnen inspelen op de groeiende diversiteit van de instroom in het hoger onderwijs. Een beleid dat zich via de instroom richt op 'de juiste student op de juiste plaats' zal daardoor moeilijk te realiseren zijn.

Een decentraal systeem dat het mogelijk maakt persoonlijke eigenschappen en competenties in de afweging te betrekken opent de mogelijkheid tot meer lot in eigen hand en belichaamt de eigen instellingsverantwoordelijkheid, maar is ook fraudegevoeliger en kan leiden tot meer willekeur.

Daarom moet het transparant zijn en over voldoende beroepsmogelijkheden beschikken. Een dergelijk systeem kan afhankelijk van de gekozen criteria voor de instellingen meer administratieve bestuurslasten opleveren dan loting. Daar staat tegenover dat het de instelling in staat stelt een eigen instroombeleid te voeren, om te gaan met de groeiende diversiteit van de instroom en een beleid te voeren dat zich richt op de juiste student op de juiste plaats. Tenslotte equipeert het de instelling beter om de toenemende druk van (internationale) competitie aan te kunnen.

4 Conclusies op basis van het evaluatierapport

De kleinschaligheid van de populatie en de korte looptijd van het experiment maken het naar het oordeel van de commissie nog niet goed mogelijk om op basis van de feitelijke uitvoering van het experiment nu al harde conclusies te trekken over de werking van de wet in de praktijk. Wel is er een aantal ontwikkelingen te observeren. Ook is het mogelijk een oordeel te vormen over de opinies van direct betrokkenen omdat daaraan een uitgebreid IOWO-onderzoek onder studenten, ouders en decanen ten grondslag ligt. Dit onderzoek geeft aan dat er ondanks knelpunten bij de meeste betrokkenen draagvlak is om decentrale toelating te handhaven of zelfs uit te breiden. Men staat in meerderheid positief tegenover een stelsel dat meer invloed op de eigen toelating mogelijk maakt. De voorlichting en de procedures moeten beter. Uit het evaluatierapport volgt voorts dat de participatie van de instellingen aan decentrale toelating verbeterd kan worden. De commissie beveelt ten aanzien van de werking van de wet het volgende in de afweging over een toekomstig stelsel te betrekken.

Wat *behoefte* aan decentrale toelating betreft zijn er twee dominante signalen:

- š de student wil wel het lot in eigen hand nemen, maar kan dat eigenlijk nog onvoldoende;
- š de instellingen maken minder gebruik van de mogelijkheid tot decentrale selectie dan verwacht. Hun wensen over de omvang van decentrale toelating zijn gevarieerd: sommige willen niet; andere beperkt en een aantal volledig.

Wat de *logistiek* betreft dringen zich de volgende signalen op:

- š de voorlichting heeft extra en bijzondere aandacht;
- š de studenten vinden de procedures matig, verbetering van de procedures is noodzakelijk.

Wat de *criteria* betreft zijn er vier belangrijke aandachtspunten:

- š de vrijheid van de instellingen leidt tot gevarieerde criteria en daarmee tot differentiatie;
- š de hantering van de criteria is soms nog defensief en onevenwichtig (sterke nadruk op non-cognitieve beoordeling);
- š de schoolverlater vormt een punt van aandacht: gewaarborgd moet worden dat hij voldoende aan bod komt;
- š criteria laten, ondanks een meer positieve perceptie van betrokkenen, nog te weinig ruimte voor lot in eigen hand.

Wat de *doelstelling* van het experiment betreft:

- š` betrokkenen onderschrijven de doelstellingen van het experiment: draagvlak lijkt aanwezig;
- š` instellingen hebben vooral ook hun eigen doelstellingen met decentrale toelating; die kunnen te maken hebben met een eigen strategisch beleid, kwaliteitsverbetering, competitiedruk en het streven naar 'de juiste student op de juiste plaats'. Het belang van de instelling met decentrale toelating wordt thans nog niet expliciet in de wet erkend.

5 Conclusies volgend uit de analyse van de context

De commissie beveelt aan de volgende ontwikkelingen in de context van decentrale toelating bij de afweging over een toekomstig stelsel te betrekken.

- š Er is een trend naar meer individualisme, de onderwijsvrager wil dat meer rekening wordt gehouden met individuele wensen, meer maatarrangementen. Beoordeling op persoonlijke eigenschappen en competenties wordt belangrijker.
- š De kenniseconomie vraagt om andere en nieuwe beoordelingssystemen. Naast vakkennis zijn ook relevante competenties van belang.
- š Structuurveranderingen in voortgezet onderwijs leiden tot een grotere diversiteit in de instroom in het hoger onderwijs en meer aansluitingsvraagstukken;
- š Structuurveranderingen in het hoger onderwijs leiden tot mobiliteitsvergroting, maar ook tot aansluitingsvraagstukken.
- š De ontwikkeling naar een open onderwijsbestel leidt tot toenemende concurrentie zowel nationaal als internationaal. De vraag rijst welke positie instellingen hierin (kunnen) kiezen.
- š De overheid treedt meer terug; concentreert zich meer op kerntaken en benadrukt de eigen verantwoordelijkheid van instellingen.
- š Uit een in opdracht van de commissie gemaakte verkenning van selectiesystemen in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Zweden, Duitsland, Vlaanderen blijkt dat alle aangetroffen selectiesystemen (met uitzondering van Vlaanderen) een decentrale component hebben. In de Angelsaksische landen is het selectiesysteem nagenoeg volledig decentraal (100 procent wordt daar toegelaten via de decentrale selectieprocedure). Een systeem waarbij een vorm van loting voorkomt kennen we alleen in Nederland¹. Voor meer gedetailleerde informatie wordt verwezen naar het betreffende rapport.

De ratio van de bestaande centrale toelating door de overheid en de verplichte centrale loting voor de helft van de plaatsen moet goed worden afgewogen tegen de nieuwe inzichten, die uit deze ontwikkelingen voortvloeien. Dan blijkt dat we te maken hebben met een verouderd toelatingsstelsel dat niet goed aansluit op de belangrijke ontwikkelingen die zich in de context van decentrale toelating voordoen. Loting staat haaks op de beoordeling van persoonlijke eigenschappen en het opkomende competentiegerichte onderwijs.

¹ Van den Broek e.a. (1999). Decentrale selectie bij opleidingen met een toelatingsbeperking. Een verkenning van selectiesystemen. Nijmegen: IOWO. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van de Commissie Decentrale Toelating.

De combinatie loting en centrale selectie biedt de instelling ook geen passende instrumentarium voor de toenemende diversiteit van de instroom in het hoger onderwijs en voor een beleid dat zich richt op 'de juiste student op de juiste plaats. Centrale loting past tenslotte niet bij het profileringbeleid van instellingen en gaat niet uit van een volwaardige eigen verantwoordelijkheid van de instelling voor de instroom.

6 Desiderata ten aanzien van een toekomstig stelsel

Hiervoor zijn vier basisopties besproken voor de vormgeving van een toekomstig stelsel van toelating in het hoger onderwijs. Vanzelfsprekend zijn er ook mengvormen mogelijk. Ook is het denkbaar dat er decentrale toelating plaatsvindt zonder numerus fixus en waarbij aan de selectie dus geen capaciteitsproblematiek ten grondslag ligt. Deze vraag ligt buiten de taakopdracht van de commissie en is daarom in het kader van dit rapport niet aan de orde, maar de commissie geeft, gelet op de geschetste ontwikkelingen, in overweging deze variant in de discussie over een toekomstig stelsel te betrekken.

De centrale keuze ten aanzien van een toekomstig stelsel ligt naar het oordeel van de commissie in de vraag of de overheid centraal wil blijven toelaten of dat zij de toelating decentraliseert. Zij signaleert dat de geschetste ontwikkelingen en opvattingen wijzen in de richting van een decentraal stelsel. Mocht de overheid voor een decentraal stelsel kiezen dan geldt naar het oordeel van de commissie, naast de voorwaarden dat criteria niet in strijd mogen zijn met wetten en verdragen, een aantal nadere randvoorwaarden:

- š de aankomende student moet in het algemeen de mogelijkheid hebben zich te kwalificeren
- š ruim van tevoren moet bekend zijn wat de criteria zijn, zodat voldoende anticipatie mogelijk is;
- š er is voldoende aandacht voor de transparantie, voorlichting en adequate procedures;
- š de toegankelijkheid is zodanig gewaarborgd, dat er voor de rechthebbende onderwijsvrager steeds een passende voorziening is;
- š er is een vorm van toezicht op de gang van zaken bij de decentrale toelating.

De commissie signaleert dat de weg naar een meer decentraal selectiesysteem al voor een belangrijk deel is ingeslagen met de huidige beperkte decentrale toelating bij de eerste instroom en de nieuwe decentrale selectiemogelijkheden die met de komst van de bachelor-masterstructuur zijn ontstaan. Ook bestaat er al een decentrale selectiemogelijkheid bij postpropedeutische zij-instroom.

De commissie realiseert zich dat een volledig decentraal toelatingssysteem bij opleidingen met een numerus voor de instelling meer dan bij loting administratieve bestuurslasten kan opleveren. Daar staat een eigen instroombeleid tegenover dat de instelling in staat stelt de juiste student op de juiste plaats te krijgen. Bovendien hangt de bestuurslast af van het type criteria dat wordt gehanteerd en er zijn ook minder arbeidsintensieve criteria mogelijk.

Gebleken is dat met decentrale selectie meerdere doelen en belangen gemoeid zijn. De huidige wet ging vooral uit van het belang van de student. Doel was vergroting van de invloed van de student op de eigen toelating. Inmiddels laten ontwikkelingen zien dat instellingen ook belangen hebben bij een eigen verantwoordelijkheid voor de instroom.

De student wil meer invloed op de eigen toelating en de instellingen moeten in staat worden gesteld een eigen instroombeleid te voeren. Naar het oordeel van de commissie vraagt goed bestuur erom dat de positie van de student zorgvuldig wordt afgewogen tegen de ontwikkelingen die zich de laatste jaren bij het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs, en meer specifiek bij de instellingen hebben voorgedaan. Dit vraagt om een stelsel dat in beginsel beide partijen in staat stelt hun doelstellingen zo goed mogelijk te ontplooiën. Aankomende studenten meer 'lot in eigen hand' en instellingen meer zeggenschap ten aanzien van de eigen instroom. Op het eerste gezicht lijken deze doelstellingen niet goed met elkaar verenigbaar en lijkt er sprake van een dilemma met conflicterende belangen. Dat hoeft niet het geval te zijn. De commissie is van oordeel dat het heel goed mogelijk moet zijn naar een stelsel toe te werken waarbij beide belangen in een zeker evenwicht tot elkaar staan terwijl tegelijkertijd wordt geprobeerd die belangen aan beide kanten zoveel mogelijk te optimaliseren. Dat betekent gelijktijdig werken aan de verdere vergroting van de invloed van studenten op de eigen toelating en de vergroting van de zelfstandigheid van instellingen ten aanzien van hun eigen instroom.

Vergroting van de invloed van aankomende studenten op hun eigen toelating is mogelijk indien instellingen/opleidingen meer dan thans criteria gebruiken die inzet, motivatie of specifiek talent belonen. Meer dan vroeger zou daarbij de nadruk moeten liggen op het gebruik van de zogenaamde non-cognitieve criteria en de toetsing van competenties. De realisering van deze doelstelling ligt voor een belangrijk deel in handen van de instellingen en zou na vijf jaar opnieuw moeten worden geëvalueerd. De overheid dient daarnaast waar nodig grenzen te stellen aan de hantering van bepaalde criteria, met name daar waar die op gespannen voet staan of strijdig zijn met de toegankelijkheid van het hoger onderwijs. Aan de Onderwijsraad ware advies te vragen op welke gebieden bij een verder toenemende vrijheid van de instellingen nadere regelgeving noodzakelijk is.

Indien de overheid er via een decentraal stelsel voor kiest de instelling meer vrijheid ten aanzien van de instroom te geven, moet zij ervoor zorgen dat voldoende voorzienbaarheid, openbaarheid en transparantie gewaarborgd is en dat er een vorm van toezicht bestaat.

Daarnaast dient er voorzieningszekerheid voor de rechthebbende student te bestaan, zodat gewaarborgd is dat hij steeds een passende opleiding kan volgen. De omvang van het begrip

toegankelijkheid is in de loop der jaren 'rafelig' geworden en is mede door recente structuurwijzingen en aansluitingsvraagstukken aan herdefiniëring toe.

Er moet helder gemaakt worden wat die waarborgfunctie op dit moment precies inhoudt. De commissie beveelt aan dat in de adviesaanvraag aan de Onderwijsraad te betrekken.

7 Meer specifieke aanbevelingen

Š` Bijzondere aandacht voor de voorlichting nodig

De kwaliteit van de informatieverschaffing bij decentrale toelating verdient bijzondere aandacht. De huidige voorlichting schiet nog op veel punten te kort. Het is van belang dat extra inspanningen worden verricht om schooldecanen zodanig uit te rusten dat zij leerlingen goed kunnen informeren, bijvoorbeeld in de vorm van gedetailleerde overzichten waarin relevante informatie over decentrale toelating op overzichtelijke wijze wordt gepresenteerd.

Š` Toepassing van ervaringen met decentrale toelating in overige selectiesituaties

Met de komst van de bachelor-masterstructuur neemt het aantal vormen van decentrale toelating toe. Er zijn sinds de start van het experiment nieuwe vormen van decentrale selectie in het hoger onderwijs ontstaan, die niet door het huidige experiment worden bestreken. Ervaringen met het huidige experiment kunnen ook bij andere vormen van decentrale toelating worden gebruikt.

Š` Wettelijke erkenning van het belang van de instelling bij decentrale toelating.

De huidige wet ging uit van het belang van de student. Het doel was de vergroting van de invloed van de student op de eigen toelating. Inmiddels laten ontwikkelingen zien dat instellingen ook belangen hebben bij een eigen verantwoordelijkheid voor de instroom. Bij de vormgeving van een toekomstig stelsel zal meer expliciet met dit belang van de instelling rekening moeten worden gehouden.

Š` Maatregelen tegen oneigenlijk gebruik van criteria

Criteria mogen niet in strijd zijn met wetten en verdragen. De begeleidingscommissie heeft daarnaast in haar jaarlijkse rapportages en adviezen steeds negatief geadviseerd over de hantering van primaire criteria die een onevenredige nadruk leggen op cognitieve prestaties en tegen extra eisen die leiden tot een aanzienlijk hogere studiebelasting dan de reguliere 4800 uren per drie jaar voor de tweede fase voortgezet onderwijs. Ook heeft zij zich kritisch opgesteld tegen de hantering van criteria die een te sterke nadruk leggen op kandidaten die al een gehele of gedeeltelijke opleiding in het hoger onderwijs hebben afgerond. Dit, voor zover dat ten koste gaat van de kansen van reguliere schoolverlaters. Zij merkt op dat dit probleem in zwaarte kan toenemen als de decentrale toelatingspercentages hoger worden.

De adviezen van de begeleidingscommissie hebben niet steeds tot verandering van de criteria geleid. Zij beveelt aan in het uiteindelijk wettelijk kader aan deze knelpunten aandacht te besteden bijvoorbeeld door te waarborgen dat steeds een deel van de plaatsen moet zijn bestemd voor schoolverlaters.

š' Andere beoordelingssystemen nodig die zich (ook) meer op competenties richten

Over 'selectie' dient in de toekomst anders gedacht te worden dan voorheen. Criteria voor selectie toelating zullen zich in de toekomst niet alleen op vakkennis richten, maar vooral ook op competenties. Daarmee dienen zich nieuwe aanknopingspunten aan voor decentrale selectie en mogelijke oplossingen voor gesignaleerde problemen als gevolg van een te grote nadruk op cognitieve criteria. Goede competentiebeoordelingen in het voortgezet onderwijs en een door de kandidaat bijgehouden dossier met gewaarmerkte competentiebeoordelingen kunnen de efficiëntie van toelating in het hoger onderwijs bevorderen en onnodige assessments daar beperken.

š' Logistieke afstemming voortgezet onderwijs – hoger onderwijs

De commissie heeft vooral in de beginperiode signalen ontvangen over de logistiek van het stelsel en de complexiteit rond de uitvoering. Zij heeft daaraan onder meer aandacht geschonken in haar eerste jaarrapportage. Een toekomstig systeem zou meer aandacht moeten schenken aan de afstemming tussen de logistieke eisen van het voortgezet onderwijs als toeleverend systeem en het hoger onderwijs als afnemend systeem.

š' Regievoering op onderdelen nodig

De commissie heeft meer in het algemeen geconstateerd dat zich mede door de veranderingen in het voortgezet en hoger onderwijs ontwikkelingen voordoen, die zich autonoom lijken te voltrekken. Zij hebben soms consequenties voor direct betrokkenen, zonder dat daar regie op wordt gevoerd. Zo kan meer programmeervrijheid in het voortgezet onderwijs leiden tot meer variatie aan invullingen van de gewenste kennis en vaardigheden van leerlingen. Door deze programmavariaties zal het voor een scholier steeds moeilijker worden te voldoen aan alle door een universiteit of hogeschool gevraagde toelatingskwalificaties. Niet iedere school biedt daartoe de mogelijkheden. Sommige ho-instellingen proberen dit op te lossen met allianties of contracten met lokale vwo-scholen die 'in het straatje passen'. Er is een toelatingsrecht, terwijl de toelaatbaarheid lijkt te verminderen. De commissie signaleert dat deze praktijk zich thans duidelijk aan het ontwikkelen is zonder dat daarop landelijk regie wordt gevoerd en beveelt aan daarvoor beleidlijnen te ontwikkelen.

Samenvatting van het evaluatieonderzoek naar de werking van de huidige wet

1 Achtergrond en opzet van het onderzoek

Deze samenvatting beschrijft in hoofdlijnen de evaluatie van de experimenten met decentrale toelating die is uitgevoerd door het IOWO (adviseurs voor onderwijs, beleid en organisatie KU Nijmegen) in opdracht van de Commissie Decentrale Toelating. De algemene opdracht voor het onderzoek is enerzijds het nagaan in hoeverre de doelstelling van de wet – een toename van de invloed op de toelatingkans door studenten – is gerealiseerd en wat hiervan mogelijk onbedoelde effecten zijn en anderzijds het inventariseren van de mening van betrokkenen over de wijze waarop decentrale toelating zich in de toekomst dient te ontwikkelen.

Deze onderzoeksopdracht is geconcretiseerd aan de hand van onderstaande onderzoeksvragen:

- a Hoe groot is de belangstelling van studenten om deel te nemen aan decentrale toelating?
- b Wat is het profiel van studenten die decentraal zijn toegelaten in vergelijking met studenten die niet via de decentrale procedure zijn toegelaten?
- c Hoe groot is de belangstelling van instellingen voor deelname aan decentrale toelating?
- d Wat is de reden van instellingen om al dan niet een decentrale toelatingsprocedure te starten?
- e Welke criteria, instrumenten en procedures zijn er door instellingen gehanteerd?
- f Hoe tevreden zijn instellingen over de uitgangspunten van de wet enerzijds en over de toegepaste methodieken anderzijds?
- g Wat is de omvang van de organisatorische en bestuurlijke lasten voor instellingen die een decentrale toelatingsprocedure hebben toegepast?
- h In welke mate willen instellingen zich door middel van de decentrale toelating profileren ten opzichte van concurrerende instellingen?
- i In hoeverre onderscheidt de studievoortgang van decentraal toegelaten studenten zich van de studievoortgang van de overige studenten?
- j Wat zijn voor studenten de belangrijkste redenen om af te zien van deelname aan decentrale toelating?
- k Hoe heeft de informatievoorziening binnen het voortgezet onderwijs plaatsgevonden en zijn betrokkenen in het voortgezet onderwijs hierover tevreden?

- l Hoe hebben studenten zich in het voortraject (onder andere binnen het voortgezet onderwijs) voorbereid op de decentrale toelating?
- m Wat is het oordeel van studenten, ouders en decanen over de gehanteerde doelen, instrumenten, criteria en procedures enerzijds en het concept decentrale toelating anderzijds?

Het evaluatieonderzoek vond plaats in opdracht van de Commissie Decentrale Toelating en had een looptijd van voorjaar 2000 tot najaar 2002. Bovenstaande onderzoeksvragen zijn onderzocht in drie deelonderzoeken:

- š Een secundaire analyse van administratiebestanden van de IB-Groep. Dit onderdeel is gedurende drie achtereenvolgende studiejaren uitgevoerd.
- š Een onderzoek onder opleidingen die decentrale toelating hebben toegepast. Deze opleidingen zijn benaderd met het verzoek documenten beschikbaar te stellen, waarin doelen, criteria en procedures zijn uiteengezet. Ter verdieping van de informatie is met een aantal van deze opleidingen een telefonisch interview gevoerd.
- š Een onderzoek onder studenten, ouders en decanen uit het voortgezet onderwijs. Om zicht te krijgen op het oordeel van de direct betrokkenen is aan deze groepen een schriftelijke vragenlijst verzonden. De totale respons bedroeg circa 40 procent.

2 Deelname aan decentrale toelating: feiten en cijfers

De analyse van deelname aan decentrale toelating is gebaseerd op studentadministratiebestanden, die door de IB-Groep beschikbaar zijn gesteld. Aangezien de registratie van voorgenomen en feitelijke deelname van studenten aan decentrale toelating niet in alle gevallen centraal via de IB-Groep is verlopen, moeten we rekening houden met een geringe vertekening van de onderzoeksresultaten. In sommige gevallen hebben studenten zich, buiten de IB-Groep om, rechtstreeks bij de instellingen aangemeld voor decentrale toelating. Deze studenten zijn in het onderzoek niet te traceren als deelnemers aan decentrale toelating en zijn daarom ook niet als zodanig gekarakteriseerd. Bovendien is op basis van de beschikbare administratieve gegevens niet na te gaan of studenten die hebben aangegeven te willen deelnemen aan decentrale toelating, ook daadwerkelijk hebben deelgenomen.

In totaal hebben zich bij de IB-Groep in de onderzochte studiejaren respectievelijk 2532, 4149 en 4764 personen aangemeld voor een opleiding in het *wetenschappelijk onderwijs* die decentrale toelating toepast; hiervan heeft ruim een derde deel aangegeven te willen deelnemen aan decentrale toelating. In absolute zin is het aantal deelnemers in het wetenschappelijk onderwijs gestegen, maar deze stijgende lijn houdt vooral in 2001 geen gelijke tred met de stijging van het aantal deelnemende opleidingen. In 2002 is de deelname toegenomen. Als de groep 8+ buiten beschouwing wordt gelaten varieert het deelnamepercentage in het wetenschappelijk onderwijs van ongeveer 20 procent tot 80 procent van de totale groep vooraanmelders.

Ongeveer zes à zeven procent van de groep vooraanmelders in het wetenschappelijk onderwijs bestond uit kandidaten met een gemiddeld eindexamencijfer van acht of hoger.

In het wetenschappelijk onderwijs werd in de onderzochte jaren circa een kwart van het aantal deelnemers decentraal toegelaten.

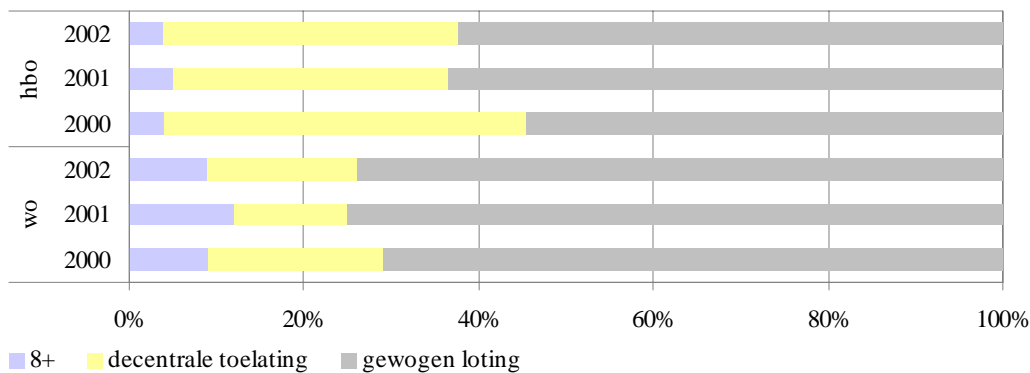
In het *hoger beroepsonderwijs* hebben in de onderzochte studiejaren achtereenvolgens 1273, 1283 en 1734 potentiële studenten zich aangemeld voor opleidingen met decentrale toelating. Van deze groep vooraanmelders heeft respectievelijk 58, 46 en 58 procent aangegeven te willen deelnemen aan decentrale toelating. Het deelnamepercentage (exclusief de groep 8+) loopt uiteen van 20 tot 70 procent.

In het hoger beroepsonderwijs bestaat de totale groep vooraanmelders voor drie à vier procent uit potentiële studenten met een gemiddeld eindexamencijfer van acht of hoger.

In het hoger beroepsonderwijs werd ongeveer tussen 50 en 60 procent van de deelnemers decentraal toegelaten (62 procent in 2000, 55 procent in 2001 en 50 procent in 2002).

In het wetenschappelijk onderwijs was de verdeling van de aangenomen studenten over de categorieën 8+, decentraal toegelaten en gewogen loting respectievelijk 9-20-71 procent in 2000, 12-13-75 procent in 2001) en 9-17-74 procent in 2002 (figuur 1).

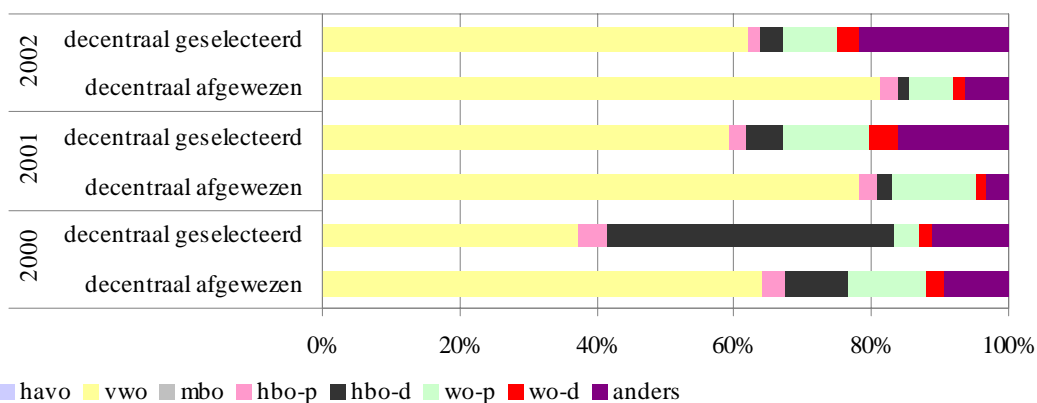
Studenten die zijn toegelaten in het hoger beroepsonderwijs zijn als volgt verdeeld over de categorieën 8+, decentraal toegelaten en gewogen loting: 4-41-54 procent in 2000, 5-32-64 procent in 2001) en 4-34-63 procent in 2002 (figuur 1). Het aantal decentraal toegelaten studenten is in het hoger beroepsonderwijs derhalve aanmerkelijk hoger dan in het wo.

figuur 1: verdeling van aangenomen studenten in het wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs over de categorieën 8+, decentrale toelating en gewogen loting

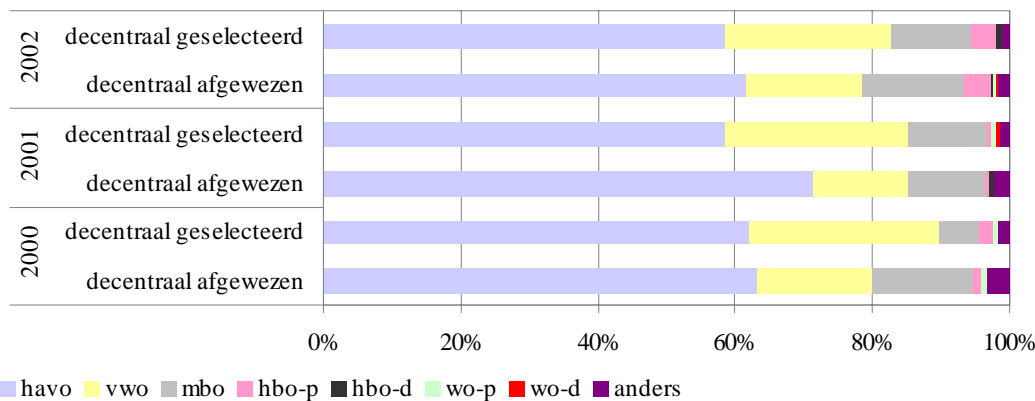
Van de decentraal toegelaten student is een profiel gemaakt aan de hand van leeftijd, vooropleiding en geslacht. Steeds is gekeken in hoeverre studenten die decentraal zijn afgewezen op deze kenmerken verschillen van studenten die decentraal zijn toegelaten. Dit geeft een indicatie van de mate waarin deze kenmerken expliciet of impliciet zijn meegenomen als selectiecriteria.

In het wetenschappelijk onderwijs zijn studenten met een vwo-vooropleiding relatief in de minderheid in de groep decentraal geselecteerden ten gunste van studenten met een afgeronde hbo-opleiding of een andere vooropleiding (buitenlands, colloquium doctum e.d., figuur 2).

figuur 2: geselecteerde en afgewezen studenten naar vooropleiding: wetenschappelijk onderwijs

In het hoger beroepsonderwijs was er bij de decentrale toelating een lichte voorkeur voor studenten met een vwo-vooropleiding. Studenten met een mbo-vooropleiding en havisten lijken in het hoger beroepsonderwijs minder kans te hebben om decentraal te worden toegelaten (zie figuur 3).

figuur 3: geselecteerde en afgewezen studenten naar vooropleiding: hoger beroepsonderwijs

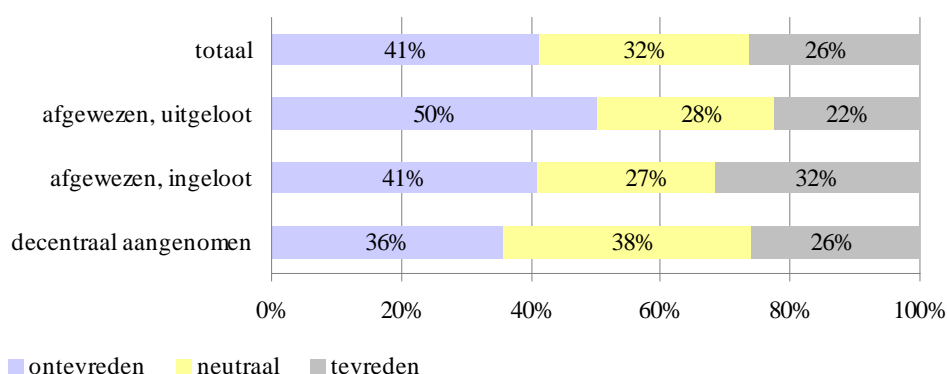
In het wetenschappelijk onderwijs gaat bij de decentrale toelating de voorkeur eerder uit naar de oudere studenten. In het hoger beroepsonderwijs is in 2000 een klein leeftijdsverschil geconstateerd: decentraal aangenomen studenten waren jonger dan decentraal afgewezen studenten. In de daarop volgende studiejaren was er in het hoger beroepsonderwijs geen leeftijdsverschil meer tussen decentraal aangenomen en decentraal afgewezen studenten. Nagenoeg evenveel mannen als vrouwen worden decentraal toegelaten. Alleen in het wetenschappelijk onderwijs zijn er in het studiejaar 2000 relatief meer mannen decentraal toegelaten.

De belangstelling van opleidingen om decentrale toelating toe te passen is gedurende het evaluatietraject toegenomen: in het wetenschappelijk onderwijs van vier opleidingen in het eerste jaar naar twaalf opleidingen in 2002. Het hoger beroepsonderwijs startte met vijf opleidingen in 2000. Het studiejaar daarop pasten nog maar drie hbo-opleidingen decentrale toelating toe. Het derde jaar stijgt de belangstelling van hbo-opleidingen naar negen.

De toename van het aantal (vooral medische opleidingen) in het wetenschappelijk onderwijs heeft in 2001 niet een evenredige toename van het aantal deelnemende studenten tot gevolg gehad; in 2002 neemt de deelname van kandidaten in het wetenschappelijk onderwijs weer toe. Een aantal opleidingen dat in eerste instantie heeft overwogen om decentrale toelating toe te passen, is hiertoe uiteindelijk niet overgegaan. Opleidingen noemden enerzijds als reden dat er (uiteindelijk toch) voldoende plaatsen beschikbaar waren voor het aantal aanmeldingen en anderzijds dat men het te tijdrovend of te ingewikkeld vond om een betrouwbaar selectie-instrument te ontwikkelen.

3 Bekendheid met en voorlichting over decentrale toelating

De voorlichting over decentrale toelating binnen het voortgezet wordt niet door alle betrokkenen positief beoordeeld. Zo'n 10 procent van de studenten en 20 procent van de ouders waren niet op de hoogte van deze vorm van toelating. Verder komt het bij één op de vijf respondenten voor dat de informatie te laat of onvoldoende is. Deze bevindingen zien we weerspiegeld in het oordeel dat studenten en ouders uitspreken over de kwaliteit van voorlichting binnen het voortgezet onderwijs (figuur 4). Ruim 40 procent van de ondervraagden is hierover ontevreden, circa 30 procent oordeelt neutraal en een kwart van de ondervraagden is wel tevreden.

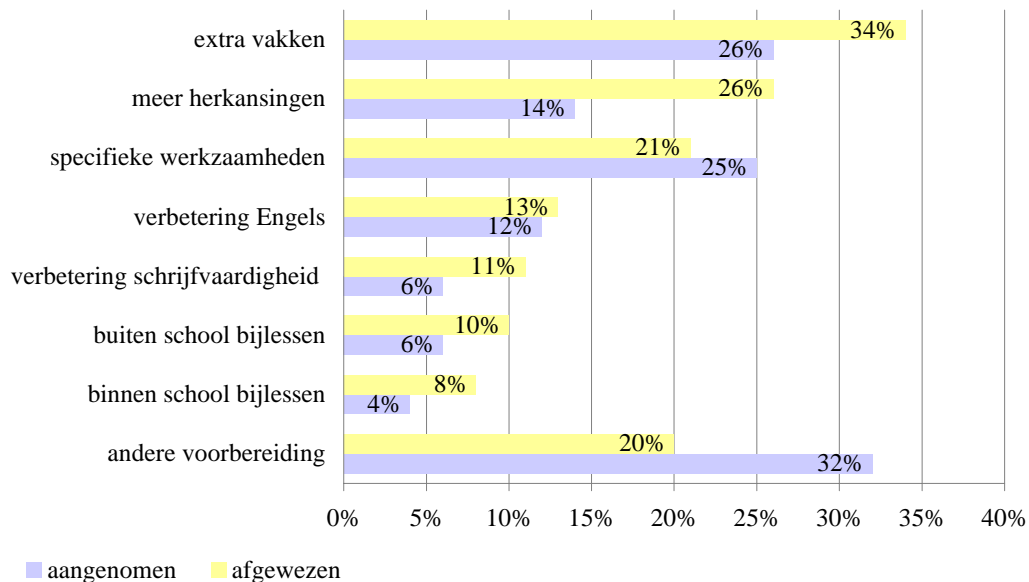
figuur 4: tevredenheid over de voorlichting binnen het voortgezet onderwijs (N=269)

Ook onder decanen in het voortgezet onderwijs bestaat veel verschil in kennis over decentrale toelatingsprocedures. De helft van de decanen acht zich onvoldoende geïnformeerd over beleid en procedures inzake decentrale toelating. Bovendien zijn lang niet alle decanen ervan overtuigd dat decentrale toelating een geschikt middel is om invloed te kunnen uitoefenen op de toelatingkans. Er bestaat onder een aantal decanen de nodige scepsis over de betrouwbaarheid en effectiviteit van decentrale toelatingsprocedures. Dit heeft tot gevolg dat de informatievoorziening aan scholieren sterk per school verschilt. Ook de begeleiding die binnen het voortgezet onderwijs wordt geboden om scholieren op decentrale toelating voor te bereiden, verschilt sterk van school tot school.

De algemene conclusie luidt dat de informatievoorziening over decentrale toelating in het voortgezet onderwijs onvoldoende is. De ontevredenheid van de meerderheid van de decanen over de informatie die zij ontvangen kan consequenties hebben voor de wijze waarop decanen vervolgens zelf informatie aan leerlingen (en hun ouders) verstrekken. Scholieren zijn vanwege grote verschillen tussen scholen binnen het voortgezet onderwijs niet in gelijke mate tijdig en volledig op de hoogte gesteld van de mogelijkheid tot decentrale toelating.

4 Toelatingsbevorderend gedrag

Ongeveer vier op de vijf deelnemers heeft ter vergroting van de toelatingskans specifieke activiteiten verricht (figuur 5). Het betreft hier vooral het volgen van extra vakken in het voortgezet onderwijs (circa 30 procent) en het verrichten van specifieke werkzaamheden (circa 25 procent).

figuur 5: specifiek verrichte activiteiten van deelnemers om toelatingskansen te vergroten

Het verrichten van specifieke activiteiten in het voortgezet onderwijs lijkt echter nagenoeg geen effect te hebben op de toelatingskans. Het is zelfs zo dat de groep die in de decentrale procedure is afgewezen over het algemeen vaker activiteiten ter voorbereiding heeft ondernomen dan de groep die decentraal is toegelaten. Zo hebben relatief meer afgewezen dan aangenomen deelnemers extra vakken gevolgd, herkansingen gedaan om het gemiddelde eindcijfer te verhogen en bijlessen gevolgd. Wel van invloed op de toelatingskans bij een decentrale toelatingsprocedure is het afronden van een opleiding na het voortgezet onderwijs en het hebben van werkervaring.

Over het geheel genomen nemen studenten deel aan decentrale toelating bij die hogescholen of universiteiten waar zij gezien de criteria hun kansen het hoogst inschatten.

Studenten die hebben deelgenomen aan de decentrale toelating hebben iets meer stimulans van hun ouders ondervonden dan studenten die hieraan niet hebben deelgenomen. Het is echter niet zo dat deze ouders vaker een zelfde of aanverwante opleiding hebben gevolgd of dat de stimulans heeft geleid tot een grotere toelatingskans.

5 Methode van toelating

Bij de meeste opleidingen liggen aan de selectiecriteria overwegingen ten grondslag die betrekking hebben op motivatie, aanleg voor het vakgebied of sociaal-communicatieve vaardigheden. Er worden echter ook selectiecriteria gehanteerd waarbij enerzijds een groep studenten bij voorbaat uitgesloten wordt en anderzijds cijfers worden meegewogen bij de toelating. In het eerste geval (geneeskunde UU) zijn studenten met een vwo-vooropleiding bij voorbaat kansloos in het geval van decentrale toelating. Ook bij andere geneeskundeopleidingen blijkt de groep decentraal toegelaten studenten naar verhouding weinig vwo-kandidaten te bevatten. In het tweede geval (tandheelkunde KUN) worden via een omweg vwo-prestaties meegewogen (in plaats van naar eindexamencijfers wordt gekeken naar cijfers behaald in vijf vwo).

Opleidingen die decentrale toelating toepassen beogen hiermee over het algemeen: het selecteren van de betere studenten of van studenten met kwaliteiten die aansluiten bij de opleiding in kwestie met als oogmerk het verbeteren van de kwaliteit van de afgestudeerden of beroepsbeoefenaars. Andere opleidingen geven de voorkeur aan studenten die op een bijzondere manier gemotiveerd zijn (specifieke motivatie voor de instelling, motivatie voor een speciale studierichting of identificatie met een specifieke geloofsovertuiging).

Sommige opleidingen hebben hun criteria zodanig geformuleerd dat kandidaten door middel van voorbereiding daadwerkelijk hun toelatingkansen kunnen vergroten.

Er is een grote gemeenschappelijkheid in het gebruik van instrumenten. In veel gevallen wordt in eerste instantie het eindexamenpakket en/of de vooropleiding beoordeeld. Het gaat hier meestal om voorschriften over de specifieke vakken in het eindexamenpakket of de omvang van het pakket. Vervolgens verzoekt een aantal opleidingen de kandidaten een sollicitatiebrief te schrijven of een (sollicitatie)formulier in te vullen.

Specifieke opleidingsinhoudelijke toetsen zijn te vinden bij tandheelkunde, journalistiek en geneeskunde. Zo moeten de kandidaten bij tandheelkunde een motorische toets afleggen en krijgen de kandidaten bij journalistiek een schrijfofdracht. Bij een aantal geneeskundeopleidingen volgen de kandidaten colleges, voeren zij gesprekken met simulatiepatiënten of moeten aankomende studenten andere specifieke opdrachten uitvoeren. Geschiktheid van de kandidaten wordt bij een aantal opleidingen getoetst door middel van psychologische tests of sociale intelligentietests. De medische opleidingen kennen over het algemeen het meest uitgebreide instrumentarium.

De meeste opleidingen richten zich zowel op schoolverlaters als op studenten die een opleiding in het hoger onderwijs afgerond hebben. Zo mogen bij geneeskunde VU behalve schoolverlaters ook studenten deelnemen die de opleidingen bewegingswetenschappen of biomedische wetenschappen (gedeeltelijk) afgerond hebben. Een aantal opleidingen richt zich expliciet op schoolverlaters of juist op studenten die een andere opleiding in het hoger onderwijs hebben afgerond.

Bij één instelling wordt als eis gesteld dat men desbetreffende universiteit als instelling van eerste voorkeur aangeeft bij inschrijving. Eén universiteit heeft in 2000 een leeftijdscriterium gesteld, maar is hier in 2001 op teruggekomen. Bij één opleiding geeft men bij gelijke geschiktheid voorrang aan allochtone aspirant-studenten.

Ongeveer één op de vijf studenten heeft zich bij de instellingskeuze laten leiden door de gehanteerde selectiecriteria.

6 Tevredenheid over de methodiek van toelating

Het oordeel van studenten en decanen over de toelatingsprocedure is gematigd positief. Alleen de decentraal toegelaten studenten oordelen hierover zeer positief.

Ruim de helft van de studenten is tevreden over de voorlichting die men heeft ontvangen van de opleiding. Over voorlichting door de IB-Groep is een derde van de studenten tevreden. Uit de opmerkingen die studenten hebben gemaakt naar aanleiding van het onderzoek blijkt dat de voorlichting door de opleiding of IB-Groep vooral betrekking heeft op informatie over primaire selectiecriteria. Respondenten zijn van mening dat de voorwaarden om aan de decentrale toelatingsprocedure te kunnen deelnemen door opleidingen duidelijk zijn geformuleerd.

Daarentegen blijkt uit de antwoorden op de open vragen dat sommige deelnemers van mening zijn dat binnen de procedure zelf criteria en normstellingen onvoldoende transparant zijn. Een aantal deelnemers oordeelt ronduit negatief over de terugkoppeling en de argumentatie die ten grondslag ligt aan de afwijzing.

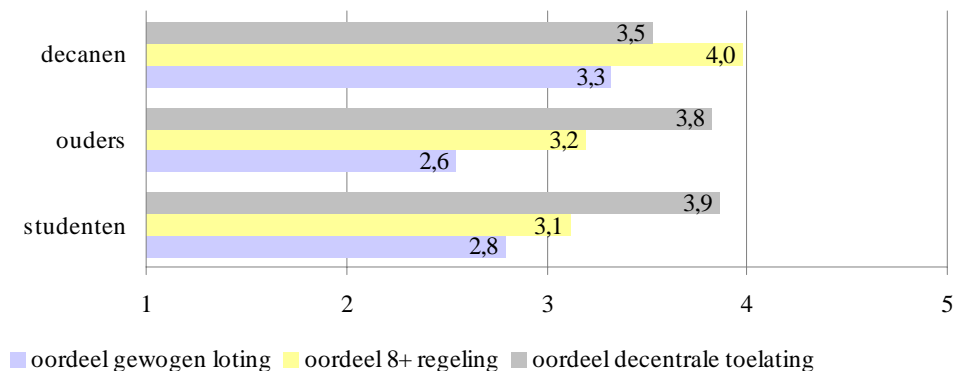
Studenten en decanen vinden de huidige informatievoorziening te gefragmenteerd en hebben behoefte aan een gedetailleerd overzicht, waarin de selectiecriteria van iedere opleiding die van een decentrale toelatingsprocedure gebruik maakt, worden omschreven. Studenten in het bijzonder zijn van mening dat de huidige informatievoorziening te weinig mogelijkheid biedt tot het onderling vergelijken van de toelatings- en selectiecriteria die de verschillende opleidingen hanteren. Zo zijn in een aantal gevallen deelnemers pas bij de uitslag van de procedure door de opleiding over de gehanteerde criteria en eventuele normstelling geïnformeerd. Dit belemmert een optimale voorbereiding van studenten.

Een ander knelpunt is bijvoorbeeld de uiteenlopende wijze waarop het gemiddelde eindexamencijfer wordt berekend. Er bestaat geen uniformiteit ten aanzien van het afronden van cijfers. Het uiteindelijke cijfer kan in sommige gevallen wel bepalend zijn voor toelating tot een bepaalde lotingsklasse of het al dan niet voldoen aan een toelatingcriterium.

Over het geheel genomen is men van mening dat decentrale toelating een geschikt middel is om invloed te kunnen hebben op toelatingkansen, met uitzondering van de decanen. Bijna de helft van de decanen heeft hierover enige twijfel. Ook het merendeel van betrokkenen bij de opleidingen is van mening dat decentrale toelating een geschikt middel is voor studenten om invloed te kunnen uitoefenen op de eigen toelatingkans.

Studenten kunnen op drie manieren worden toegelaten tot een numerus fixus opleiding: decentrale toelating, directe toelating van studenten met een gemiddeld eindexamencijfer van acht of hoger en het systeem van gewogen loting.

Van deze drie toelatingsvormen staan de respondenten gemiddeld het meest positief tegenover de decentrale toelating (figuur 6).

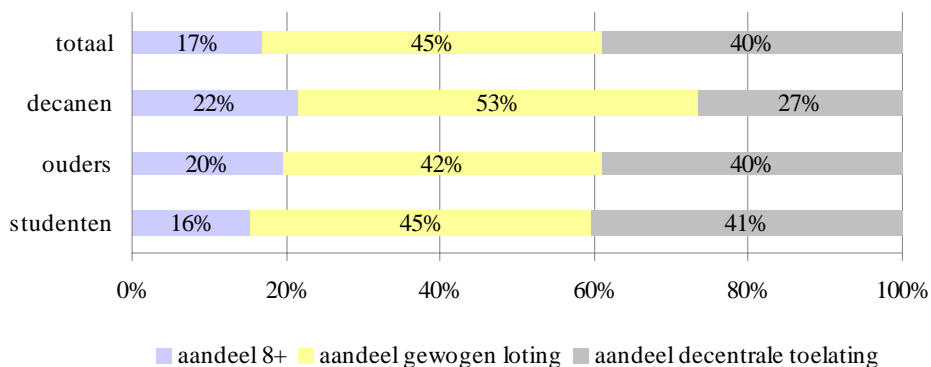

figuur 6: mening over toelatingsvormen bij opleidingen met een numerus fixus (per respondentengroep (1=minimum score/5=maximum score))

Na decentrale toelating heeft men gemiddeld de meeste affiniteit met de 8+ regeling als toelatingsvorm. Vooral decanen en studenten met een acht of hoger gemiddeld staan verhoudingsgewijs minder positief ten opzichte van decentrale toelating en meer positief tegenover de 8+ regeling. Studenten, ouders en decanen zijn het minst positief over de gewogen loting. De groep 8+ en de decanen zijn verhoudingsgewijs nog het meest positief over deze toelatingsvorm; studenten die zijn uitgeloot hebben het meest negatieve oordeel over de gewogen loting.

Op dit moment wordt 50 procent van de plaatsen toegewezen via gewogen loting en mag de overige 50 procent via een combinatie van decentrale toelating en de 8+ regeling worden toegewezen. De geneeskundeopleidingen wijzen op dit moment tien procent van de plaatsen via decentrale toelating toe. Sommige geneeskundeopleidingen zouden dit aandeel willen uitbreiden naar 50 procent. Andere opleidingen willen vooralsnog het percentage van tien handhaven. Sommige opleidingen willen het aandeel centraal toe te laten studenten uitbreiden naar 70 tot 100 procent.

Ook aan studenten, hun ouders en aan schooldecanen is gevraagd in hoeverre zij de huidige verdeling willen handhaven (figuur 7). De totale respondentengroep geeft een gemiddelde verdeling van 17 procent 8+, 45 procent gewogen loting en 40 procent decentrale toelating. Dit geeft aan dat decentrale toelating op alle fronten is geaccepteerd. Schooldecanen zijn van mening dat het aandeel centraal toe te laten studenten ruim een kwart moet zijn ten faveure van het aandeel dat toegelaten moet worden na gewogen loting (ruim de helft).

figuur 7: optimale verdeling van het aantal beschikbare plaatsen naar respondentgroep

Alle opleidingen vinden het op zich wenselijk dat zij volledig vrij zijn in de keuze van inhoudelijke criteria voor decentrale toelating. Door sommige wordt echter opgemerkt dat de overheid hiervoor een kader zou kunnen schetsen.

Over het algemeen is voor opleidingen het huidige verbod om eindexamencijfers te gebruiken bij decentrale toelating acceptabel. Soms wordt dit criterium echter via alternatieve weg gehanteerd (bijvoorbeeld door eisen te stellen aan de behaalde cijfers in vijf vwo).

Vertegenwoordigers van opleidingen zijn het eens met het uitgangspunt dat studenten in de gelegenheid gesteld moeten worden om zelf invloed uit te oefenen op hun toelating. De meeste opleidingen onderschrijven dat prestaties beloond moeten worden. Hoewel dit uitgangspunt door het instellen van de 8+ regeling is gerealiseerd, zijn sommigen van mening dat hiermee te veel nadruk op cognitie wordt gelegd. Prestaties kunnen ook breder, minder cognitief, worden gedefinieerd (bijvoorbeeld motivatie, sociale vaardigheden en/of relevante buitenschoolse activiteiten).

Voor de meeste opleidingen heeft decentrale toelating een toegevoegde waarde ten opzichte van het oude systeem van gewogen loting. Het stelt instellingen in staat studenten met een bepaald profiel te selecteren. Een ander voordeel van decentrale toelating is dat instellingen zich hiermee explicieter kunnen richten op belangstellenden buiten het voortgezet onderwijs. Op sommige punten is decentrale toelating voor verbetering vatbaar. Te denken valt aan meer transparantie van criteria, procedures en normstelling.

Momenteel is er nog geen eenduidig beeld over de prestaties van decentraal toegelaten studenten in vergelijking met studenten die via gewogen loting zijn toegelaten. De toekomst zal moeten uitwijzen of decentrale toelating mogelijk een positief gevolg heeft voor de studievoortgang van studenten.

Wat decentrale toelatingsprocedures betreft zijn vertegenwoordigers van de opleidingen tevreden over de doelen die in de drie onderzochte studiejaar zijn geformuleerd. Ook ten aanzien van de gehanteerde instrumenten en criteria is men over het algemeen tevreden. Hier en daar komen er wat aanpassingen voor een nieuwe ronde decentrale toelating. Tenslotte zijn de meeste opleidingen ook tevreden over de procedures die gevolgd zijn bij de decentrale toelatingsprocedure.

7 Profilering van instellingen

De meeste opleidingen gebruiken toelatingscriteria niet als middel om zich van andere opleidingen te onderscheiden. Voor geneeskundeopleidingen is de ruimte tot profilering beperkt vanwege landelijk vastgestelde eindtermen. Voor de overige opleidingen bieden de eindtermen vaak wel ruimte voor flexibiliteit. Zo kunnen opleidingen studenten met een bepaald profiel toelaten. Dit profiel wordt dan vertaald in ingangseisen. Sommige vertegenwoordigers van opleidingen zijn echter van mening dat profilering via het curriculum moet gebeuren en niet door het stellen van ingangseisen.

8 Organisatorische en bestuurlijke lasten

Uit de praktijk blijkt dat meestal verschillende afdelingen en diensten binnen een instelling bij de selectie betrokken zijn. Het is problematisch een duidelijk beeld te geven omtrent de organisatorische lasten. Voor zover hierover informatie kon worden verstrekt kunnen we concluderen dat deze lasten zeer sterk uiteenlopen. Het aantal personele uren varieert van 300 tot ongeveer 1700 uur. Het aantal personen dat betrokken is geweest bij de decentrale toelatingsprocedures wisselt van zeven tot ruim 30 personen. De minimale kosten bedroegen ongeveer € 5.500; het maximale bedrag dat is genoemd bedraagt € 400.000. Vooral de ontwikkeling van speciale toetsen is erg kostbaar.

Het aantal beroepsprocedures is tot een minimum beperkt gebleven. De juridische afwikkeling heeft betrekkelijk weinig tijd gekost. Jaarlijks zijn circa 30 bezwaarschriften ingediend. Alle bezwaarschriften zijn ingediend bij de opleidingen geneeskunde. In het eerste jaar is het merendeel van deze bezwaarschriften niet ontvankelijk verklaard. In het tweede jaar is het vaker tot een uitspraak gekomen. Deze viel in de meeste gevallen uit in het voordeel van de instellingen.

9 Rendement en studievoortgang

Gezien de relatief korte looptijd van de experimenten zijn er bij de meeste opleidingen nog geen gegevens beschikbaar over het propedeuserendement en de studievoortgang. De meeste vertegenwoordigers van de opleidingen konden geen oordeel geven over de mogelijke invloed van decentrale toelating op propedeuserendement en studievoortgang.

Er bestaat enige scepsis over de mogelijkheid om via decentrale toelating een verbetering van het studierendement als ook van de kwaliteit van de beroepsuitoefening te kunnen realiseren.

10 Centrale vraagstelling

Aan de hand van de hierboven beschreven onderzoeksresultaten gaan we tot slot nader in op de centrale vraagstelling van het onderzoek, namelijk enerzijds het nagaan in hoeverre de doelstelling van de wet – een toename van de invloed op de toelatingskans door studenten – is gerealiseerd en wat hiervan mogelijk onbedoelde effecten zijn en anderzijds het inventariseren van de mening van betrokkenen over de wijze waarop decentrale toelating zich in de toekomst dient te ontwikkelen.

Een belangrijke conclusie is dat decanen momenteel onvoldoende worden bereikt; dit kan leiden tot een gebrekkige voorlichting aan potentiële kandidaten in het voortgezet onderwijs.

Voor scholieren die rechtstreeks vanuit het voortgezet onderwijs instromen in het hoger onderwijs lijkt decentrale toelating niet te leiden tot meer kans om in te stromen in een opleiding naar keuze. Voorbereiding in het voortgezet onderwijs verhoogt de toelatingkansen niet of nauwelijks en bovendien biedt niet iedere school voor voortgezet onderwijs de mogelijkheid tot voorbereiding door middel van extracurriculaire activiteiten.

Het vooropleidingprofiel van decentraal toegelaten studenten wekt de suggestie dat er sprake is van diploma-inflatie: studenten met een opleiding die normaliter toegang verschaft tot een opleiding in het hoger onderwijs (havo en mbo voor instroom in het hbo, en vwo voor instroom in het wo) lijken in de decentrale toelatingsprocedure minder kansrijk.

Uit het onderzoek is gebleken dat het afronden van een opleiding of het beschikken over werkervaring de kans op toelating vergroot. Dit verklaart eveneens de gemiddeld hogere leeftijd van decentraal geselecteerde wo-studenten.

Een van de belangrijkste redenen om niet deel te nemen aan decentrale toelating is het feit dat men niet voldoet aan de primaire selectiecriteria. Bij een aantal opleidingen leiden deze primaire criteria tot uitsluiting van groepen scholieren van de toelatingsselectie. In de praktijk betekent dit dat ongeveer een derde deel van de niet-deelnemers door deze primaire criteria wordt uitgesloten van deelname.

Uit opmerkingen van deelnemers naar aanleiding van de vragenlijst kwam naar voren dat sommige deelnemers de selectie als subjectief en weinig transparant hebben ervaren. Onvoldoende informatie over secundaire selectiecriteria belemmert kandidaten in een adequate en gerichte voorbereiding. Bovendien zijn er, indien er sprake was van afwijzing, klachten geuit over de afwezigheid of onvolledigheid van de argumentatie die hieraan ten grondslag lag.

De experimenten zijn uitgevoerd in een periode waarin het voortgezet onderwijs een aantal ontwikkelingen heeft doorgemaakt. Eindtermen en vakkenpakket zijn als gevolg van de invoering van eindexamenprofielen drastisch gewijzigd. Dit alles heeft consequenties voor onder andere de berekening van het gemiddeld eindexamencijfer en weging hierin van de afzonderlijke vakken. Hiervoor zijn nog geen uniforme richtlijnen voorhanden.

De invoering van het studiehuis heeft ook een wijziging teweeg gebracht in de taken van decanen ten opzichte van de scholieren. Van leerlingen wordt in toenemende mate een actieve rol verwacht bij het verwerven van informatie. De decanen hebben steeds minder tot taak om studenten informatie aan te reiken, en krijgen een meer begeleidende rol.

De context waarbinnen decentrale toelating de afgelopen drie jaren heeft plaatsgevonden is sterk veranderd. De onderzochte periode kenmerkt zich dan ook door maatschappelijke discussies over de zin en onzin van numerus fixus in relatie tot reeds geconstateerde of verwachte knelpunten op de arbeidsmarkt.

Het ontwikkelen van een gedegen en betrouwbare selectiesystematiek vraagt de nodige tijd. De geconstateerde knelpunten kunnen gezien de relatief korte experimenteerperiode wellicht in dit kader worden geplaatst.

Representanten van opleidingen vinden doorgaans het huidige verbod om eindexamencijfers te gebruiken bij decentrale toelating acceptabel. Niet in alle gevallen wordt recht gedaan aan deze eis. Soms worden op indirecte wijze schoolprestaties meegewogen bij de selectie.

11 Doelstelling van de wet en draagvlak

De meeste betrokkenen (ouders, studenten en opleidingen) zijn, ondanks de gesignaleerde knelpunten, positief over het concept decentrale toelating. Men is het eens met het uitgangspunt dat studenten in de gelegenheid gesteld moeten worden om zelf invloed uit te oefenen op hun toelating. Decanen zijn het meest sceptisch over decentrale toelating. Deze bevinding kan niet los worden gezien van het feit dat decanen niet over voldoende informatie beschikken om leerlingen adequaat te kunnen voorlichten. Daarenboven hebben decanen twijfels of leerlingen, binnen de gehanteerde procedures, daadwerkelijk in staat zijn invloed uit te oefenen op hun toelatingkans. Een van de belangrijke conclusies van dit onderzoek is dat binnen de huidige randvoorwaarden 'het lot in eigen hand' slechts voor een selectieve groep kandidaten tot de mogelijkheden behoort.

Deze evaluatie verschaft inzicht in de mening van betrokkenen over decentrale toelating. Er bestaat voldoende draagvlak om decentrale toelating te handhaven of wellicht uit te breiden. De evaluatie van deze relatief korte experimenteerperiode heeft tevens een aantal knelpunten zichtbaar gemaakt. Deze knelpunten kunnen we aanduiden met de volgende kernbegrippen: informatieachterstand in het voortgezet onderwijs, de discriminerende werking van (primaire) selectiecriteria bij sommige opleidingen en het hierdoor uitsluiten van bepaalde groepen potentiële kandidaten, de transparantie van criteria en de argumentatie die ten grondslag ligt aan de uiteindelijke beslissing. Deze begrippen kunnen een handreiking vormen om decentrale toelating in de toekomst te verbeteren.

